

Felsefe yapmak, insanın özüne ait, yani insanın fitratının gereği olan akli ve sistemli bir faaliyettir. Gerçekte insanın insan olarak adlandırılmasının, hatta hem kendi hayatiyetini hem de diğer canlıların hayatiyetini devam ettirme mecburiyetinin ve bununla da diğer canlılardan temayüz etmesinin temelidir. Bu temel, insanın, akli gücünü kullanma zorunluluğu ve sorumluluğu olduğunu da ortaya koymaktadır. Buradan hareketle insan; kendi varlığından başlamak üzere, bütün soyut ve somut varlıkları, bunlar arasındaki ilişkiyi, uyumu, düzeni, nedenselliği, eksiklik ve fazlalıkları, aynılık ve gayrılıkları, teklik ve çoklukları, ortaklıkları, değişme ve devamlılığı, cevherlik ve arazlığı, gayeliliği, kısacası varlıkla ilgili bütün teorik ve pratik hususları bilmek, araştırmak ve öğrenmek zorunda olan bir canlıdır. İşte onun kendisi ve evrenle olan bu çok yönlü akletme, bilme, inceleme, eyleme ve yapma/üretme çabası, hem kendisinin varlığı, hem evrenin varlığı hem de hepsinin gerçek sebebi hakiki “Var Olan” Yaratıcı ile şuurlu bir bağ kurmasını sağlayacaktır. İnsanlık tarihi boyunca yapılan bütün bilimsel faaliyetler, geliştirilen ilimler, kavramlar, gerçekleştirilen eylemler, üretilen teknolojiler ve oluşturulan estetik algılar hep insanın söz konusu fitri sorumluluğunun gereği ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu yaşamaya devam ettiği müddetçe de bu devam edecektir. Çünkü insanın bireysel ve toplumsal mutluluğu ancak bu çabayla ortaya çıkacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, insanoğlunun yapıp ettiklerinin; kendisi, içinde yaşadığı toplum, evren ve Yaratıcısı dikkate alındığında birbiriyle olan bağlantısı koparılmadan ve birbirine zarar vermeden teorik-pratik bütünlüğü içerisinde ortaya konulmasıdır, yani sevgi, adalet, nizam ve denge unsurunun korunmasıdır.

Kur'an-ı Kerim'de Ahzab 33/72. ayette sorumluluk bilincinin insana verildiğinden söz edilmek suretiyle insanın evrendeki yukarıda izah ettiğimiz etkin ve kaçınılmaz fitri rolüne vurgu yapılmış ve asla başıboş bırakılmadığı ifade edilmiştir. Bu ayetten de kastedilen husus, insanın akıl gücü, akletme sayesinde elde edeceği bilgi ve nihayet bunu eyleme, teknolojiye, sanata, kültüre dönüştürme görev ve yükümlülüğünün onun hem dünyevi hem de uhrevî saadeti kazanma noktasındaki belirleyiciliğidir. Bunun dışında da birçok ayet, insanın akletme zorunluluğunu ısrarla vurgulamaktadır. İşte tarih boyunca bunları düstur edinen İslam filozofları da, İslam dünyasında kendilerinden önceki ilmi gelenekten farklı olarak, evrensel anlamda insan-evren, insan-Tanrı ilişkilerine bakmaya çalışmışlar ve bu noktada o döneme kadarki dünya medeniyet mirasının tamamını kısa zamanda tevarüs etmişlerdir. Bu tevarüs etme işi, kısa zamanda özümsemeye ve yeniden üretmeye dönüşmüş ve böylece dünyada hiçbir toplumun bugüne kadar başaramadığı kadar kısa bir sürede, yaklaşık 300 senede dünya çapında büyük bir İslam medeniyeti ortaya çıkmıştır. Elbette onlardan önce yine akli kullanmaya çalışan Kelam geleneği, bilhassa Grek düşüncesinden etkilenmişse de bu, hiçbir zaman İslam filozoflarının bütünsel ve evrensel yaklaşımı çerçevesinde olamamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi Kelam ilminin akli belirli bir nas çerçevesinde kullanan iknaya dayalı cedelci tabiatı, diğer bir sebebi de, mucizeye verdiği yanlış anlamdan dolayı, başta nedensellik ilkesi olmak üzere, genel bilimsel anlayıştan ve evrensellikten uzak oluşudur.

İslam filozoflarının ortaya koymuş olduğu İslam felsefesi geleneği, Farabi'nin ifadesiyle, esasta bütün bilimlerin temel ilkelerini veren tümel bir ilimdir. Bu yönüyle İslam filozofları, varlık olması bakımından varlığı veya bütün var olanlardaki müşterek kavramlardan hareketle yine varlıkla ilgili kategorileri incelemekle işe başlamışlardır. Bununla doğrudan alakalı olarak insanın nefsi/aklı yapısını, bununla bilgi edinmesinin mahiyetini, bilgi edinme yollarını ve kesin bilgiye ulaşabilme imkânını araştırmışlar ve bilgiyle erdem ve toplumsal yönetim arasında birebir ilişki kurmuşlardır. Bilgi-ahlâk ilişkisinden hareketle ahlâkın evrenselliğini, fitriliğini ve ahlâki erdemlerin ontolojik manada objektifliğini özgün ve tutarlı bir şekilde savunmuşlardır. Ayrıca felsefe ile dinin, akıl ile vahyin aynı hakikati ifade ettiğini ispat etmek ve dini metinlerin felsefi tevilde oldukça önemli adımlar atmak suretiyle, İslam düşüncesinde büyük bir devrim gerçekleştirmişlerdir. İslam filozofları, İslam düşüncesinde ilk kez; sistematik, ahlâka dayalı ve metafizik temelli bir siyaset felsefesi kurgulamışlardır. Bu yönüyle İslam felsefesi, başta Kur'an ve Sünnet olmak üzere, İslam düşüncesini; farklı, çelişkiden arınmış, bütünlükçü ve dengeli bir okuma geleneğinin adı olmuştur. Her ne kadar İslam düşünce geleneği, sebeplerini burada açıklayamayacağımız birçok faktör ve bilhassa Gazali'nin meşhur ötekileştirmesi/tekfiri sonrasında, ironik bir şekilde Kelam ve Tasavvuf ilimlerinde felsefeden çok şey almışsa da bu, daha çok saf metafizik sahasında olmuştur. Bilimsel zihniyetten uzaklaşarak adeta her an "dinden çıkma" tehdidi ile Kelam ilminin kılıcı altında kalan bu gelenek, maalesef, giderek Kelam ve Tasavvuf ilimlerinin içerisinde kendine sığınacak yer bulmuş, fizik dünyayla ve yaşanan hayatla irtibatını koparmak durumunda kalmıştır. Her ne kadar İslam filozoflarının varlık, bilgi, siyaset ve ahlâk anlayışları büyük oranda günümüze kadar İslam düşüncesine hâkim olmuş, Kelam ve Tasavvufu dönüştürmüşse de, belirttiğimiz üzere, bu, bilim ve hayatla bağıni koparmış bir vaziyette olmuştur.

Günümüzde İslam Felsefesi araştırmaları oldukça önemli bir seviyeye gelmiş olmakla birlikte, hâlâ istenilen bir noktada değildir. Hâlâ, klasik İslam felsefesi eserlerinin önemli bir kısmı, bazı istisnaları dışında, edisyon kritikli neşredilmemektedir. İslam felsefesinin ekollerine dair net sınıflandırmalar yapılmamakta, birçok filozof ve konu hakkında yeterli çalışma bulunmamaktadır. İslam felsefesi araştırmalarının günümüzdeki en önemli sorunlarından birisi de, İslam filozoflarının fikirlerinin tıpkı tarihte olduğu gibi, günümüzde de, sıklıkla, objektif bir şekilde ele alınmayıp fideist anlayışlara feda edilmesidir. Ayrıca son olarak ifade etmemiz gerekir ki, İslam felsefesi halen yaşayan bir geleneği ifade etmektedir. İslam felsefesinin çerçevesini geniş tutarak; İslam Ahlak Felsefesi, Çağdaş İslam Düşüncesi, Klasik ve Çağdaş Türk Düşünce Tarihi ve İslam Bilim Tarihi ile irtibatlandırmak zaruridir.

Elinizdeki bu çalışma, İslam felsefe geleneğinin bütününi ifade etmekten çok belirli alanlarına yönelik alanında uzman akademisyenlerin yazdığı makaleler seçkisinden oluşmaktadır. Bu çalışmamızın yabancı konuğu Shams Inati, "Can Ibn Sina Speak of the Simplicity of the Soul" başlıklı İngilizce yazısıyla, İbn Sina'nın nefsin basitliği problemini ele aldı. Mevlüt Uyanık, "Türk Felsefesi: İmkân ve Gerekçeleri Üzerine Notlar" yazısıyla

İslam felsefesinin çağdaş Türk düşüncesi boyutuna değinirken Eyüp Şahin de, "Aristoteles Felsefesinin Aktarımında Sahte-Aristocu Eserlerin Rolü: Usûlücyâ Aristûtalis ve el-Hayru'l-Mahz Üzerinden Bir Analiz" adlı yazısıyla İslam felsefesinin doğuşuna atıfta bulundu. Hanefi Özcan ise, "Maturidism (An Interpretation from Turkish Point of View)" başlıklı İngilizce makalesiyle bir bakıma İslam felsefesi ile Maturidi düşüncesi arasındaki yakınlığı ortaya koymuştur. Aygün Akyol, "Ebu Bekir Râzî ve Felsefi Düşünce Sistemi" başlık yazısında büyük düşünür Ebu Bekir Razi'nin temel görüşlerini vermekte ve onun esasında Peygamberliği ve vahyi inkar etmediğini ortaya koymaktadır. İsmail Hanoğlu, "İşrâkî Aydınlanmada Doğal Aklın İrfânî Özle Rasyonel Tekâmülü"nü konu aldığı makalesinde İbn Tufeyl üzerinden sezgisel bilginin akli bilgi temelindeki bütünselliğine işaret etmiştir. Muhammet Özdemir, "Post-kolonyalizm, Tarihyazımı ve İslâm Felsefesi" adlı yazısında çağdaş İslam felsefesi ve felsefe araştırmalarına eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir. Ömer Faruk Erdoğan, "Fârâbî ve İbn Sinâ Felsefesinde Boşluk/Halâ Kavramı" yazısında kavramsal bir araştırmaya girişirken, Mevlüt Uyanık ve Aygün Akyol, "İslam Felsefesinin Zirve Filozofu: İbn Rüşd -Faslu'l-Makal Merkezli Bir İnceleme-" başlığı altında yeniden bir çevirisini yayınladıkları İbn Rüşd'ün Faslu'l-Makal adlı eserinin kavramsal olarak analizini yapmaktadırlar. Ahmet Bozyiğit, "Gazâlî'nin Te'vil Anlayışının Neresindeyiz? (Eleştirel Bir Yaklaşım)" başlığıyla İslam felsefesinin Gazali üzerindeki tesirlerini vurgulamaktadır. Armağan Atar, "Plotinus'un 'Bir' Anlayışının Kindî'ye Etkisi" adlı yazısında az bilinen bir konu olan Yeni Eflatunculuğun ilk İslam filozofu Kindi üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmakta, Emine Taşçı Yıldırım ise, "İbn Sinâ'nın İnâyet Anlayışının Ontolojik ve Epistemolojik Boyutu" başlıklı makalesinde Şeyhu'r-Reis İbn Sina'nın inayet kavramını detaylıca irdelemektedir. İslam felsefesinin Endülüs üzerinden Batı'ya etkisinde önemli bir isim olan meşhur Yahudi filozof İbn Meymun'un etkilendiği temel hususları Özcan Akdağ-Osman Bayder, "Din-Felsefe Uzlaştırması: İslâm Felsefesinin İbn Meymûn'a (Maimonides) Etkisi Üzerine" isimli makalelerinde incelemektedirler. Son olarak, bu çalışmada bibliyografik çalışma çerçevesinde sınırlandırılmış bir İbn Sina literatürünü İzzet Gülaçar, "Türkçe İbn Sinâ Literatürü -Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmaları-" konulu çalışmasıyla ortaya koymaktadır. Her biri birbirinden değerli bu makalelerle İslam felsefesinin birçok problemi çeşitli tarihsel dilimlerde ele alınmıştır. İlim dünyasına ve İslam felsefesi çalışmalarına bir nebze de olsa katkı yapması ümidiyle bu çalışmamızı sunmaktan kıvanç duyarız.

Bu sayı vesilesiyle Dergimizin bugünlere gelmesinde büyük emeği geçen Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı (TEKDAV) adına sahibi Prof. Dr. Hikmet Akgül Hocamıza, yazı işlerimizin başta Nur Usta, Ayfer Koç, Fatma Tüfekçi ve Kader Şener hanımefendiler olmak üzere tüm çalışanlarına; makaleleri büyük bir titizlikle redakte eden Mehmet Deri kardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. İbrahim MARAŞ

Konuk Editör